

ВАКСИНИРАНЕТО КАТО АДМИНИСТРАТИВНО СОЦИАЛНО ПРАВО

Ремина Алексиева¹

Резюме: Този труд обсъжда административното социално право на ваксиниране в контекста на европейската и българската административноправна уредба. Разглежда взаимодействието между правата на неприкосновеност, свобода на религията и правото на здраве съобразно съдържанието им в Европейската конвенция за правата на човека, Конституцията на Република България и текущото законодателство. Също така коментира практиката на Европейския съд по правата на човека (ЕСПЧ) на тези права спрямо здравни хи-

потези, имаща за цел да установи баланс между индивидуалните права на гражданите и социалните права, важни за обществото като цяло. С оглед на практиката и правната уредба дискутира до каква степен намесата в обхвата на тези права е уредена в закона, преследва легитимна цел и е необходима в едно демократично общество.

Ключови думи: ваксиниране, административно право, право на неприкосновеност, право на религия, право на здраве

Увод

Настоящото изложение поставя на внимание темата за административното социално право на ваксиниране. Темата за публичноправния и социален характер на правата на гражданите е все така актуална и подлежаща на дискусии, най-вече с обявяването на пандемията на SARS-CoV-2 (COVID-19). Фокусът на изложението е върху въпроса как европейската и вътрешната нормативна уредба осъществяват баланс между индивидуалните права и обществения интерес по отношение на ваксинирането. В този труд се разглеждат индивидуални права като правото на личен живот, неприкосновеност, правото на свободно вероизповедание и правото на здраве. Дискусията в този труд е от съществено значение не само по отношение на ваксинирането, но и за много други видове административноправни отношения между държавата, отделните граждани и обществото в неговата цялост.

1. Административноправна същност на правния институт на ваксинирането

Когато дискутираме ваксинирането като административно социално право, няма как да не засегнем понятието субективно право, което гражданите притежават в свое лице. То е възможността субектите да се ползват от него. В правната доктрина са известни няколко

¹ Ремина Алексиева е студентка във втори курс на магистърска програма „Право“ на Нов български университет, ел. поща: remina.aleksieva@outlook.com

ко главни теории за субективното право спрямо неговото място в рамките на обществените отношения².

Естественоправната теория разглежда субективното право като морално качество – свободата на индивида да извършва определени действия, като упражнява своята воля. Тази идея бележи своето начало от философската концепция на Кант и обяснява реализирането на индивида в обществото през волята му и по този начин съгласувайки волята на останалите индивиди в обществото. Други теории за субективното право водят началото си от средновековните английски харти, според които то се разбира като свобода, която е условие за ненамеса. В българската правна теория Цеко Торбов например дефинира субективното право като проявление на принципа на свободата, изразяваща се във възможността на титуляря на съответното субективно право да определя собственото си поведение³.

Правото на ваксиниране е административно право от публичноправен характер. В основата си то представлява способността на едно лице да притежава административна правосубектност – способността му да бъде носител на права и задължения. В контекста на ваксинирането това право дава възможност на лицето да прецени как и доколко да упражни правната възможност да му бъде поставена ваксина. Административното право на ваксиниране засяга личната неприкосновеност на лицето, правото на личен живот и правото на достъп до здравна помощ. По същество обаче то е и социално право дотолкова, доколкото се свързва с възможността да се гарантира общественото здраве. Социалният аспект на правото още се нарича и социално условие – в нуждата на обществото да се справи с определено предизвикателство, било то икономическо или здравно⁴. Отношенията, които възникват при упражняването на това право, засягат не само благосъстоянието и здравето на лицето, но и това на останалите, на общността. Именно затова разглеждането на административноправната уредба на ваксинирането изисква съпоставянето на личното и социалното право и постигането на баланс между личния и обществения интерес.

2. Историческо развитие на административноправния институт на ваксинирането

От съществено значение е да разгледаме историческото развитие на административноправния статут на ваксинирането, неговото формиране и обхват. Развитие на медицината заедно с появяването на редица епидемии е доказателство за дългия процес на убеждаване на обществеността в значението на ваксините и защитата на нейното здраве. Сред най-важните събития, повлияли на това развитие, е борбата с едрата шарка в Европа и САЩ. Успешен пример за това са действията на Наполеон и неговите приближени в Италия и Франция през XVIII и XIX век. С помощта на огромен човешки ресурс, образование, както и наказания за отказващите да се ваксинират те успяват да избавят населението от сигурна смърт и спасяват стотици хиляди граждани. Сестрата на Наполеон, Елиза Бонапарт, е първият владетел в Европа, който се осмелява да направи ваксинирането в своето кралство задължително⁵.

² Ташев, Р. (2016). *Обща теория на правото*. София: Сиби, 294.

³ Торбов, Ц. (1992). Понятие и същина на субективното право. В: *История и теория на правото*. София: Издателство на БАН, 409–424.

⁴ Дарендорф, Р. (1993). *Съвременният социален конфликт*. София: Център за изследване на демокрацията, 49.

⁵ Grab, A. (2017). Smallpox Vaccination in Napoleonic Italy (1800–1814). *Napoleonica. LaRevue*, (3), 38–58.

Историческият преглед на административноправния институт на ваксинирането не е главният предмет на този труд, но е важно да разгледаме две решения по дела от юриспруденцията на съдилищата в САЩ, които полагат основите на дебата за балансирането на индивидуалните права и обществения интерес.

- **Делото *Jacobson v. Massachusetts***⁶

През XIX век в отделни щати в САЩ се приемат закони за задължителна ваксинация срещу вариола⁷. Тази нормативна уредба е оспорена за пръв път от Хенинг Джейкъбсън, пастор в щата Масачузетс, който отказва да се ваксинира срещу вариола при тежка епидемия в щата.⁸ Пасторът оспорва закона, като се позовава на Четиринадесетата поправка на Конституцията на САЩ, която урежда равенството пред закона. Според него щатът е надхвърлил правомощията си по Конституция в името на общественото здраве, защото е засегнал неговите лични права. Върховният съд на щата Масачузетс решава, че законът не нарушава Конституцията на САЩ. Върховният съд на САЩ постановява, че нарушение на Конституцията на САЩ няма, защото засягането на индивидуалните права е допустимо, ако е налице опасност, засягаща общественото здраве, използват се разумни средства, намесата на щата е пропорционална и се избягва нанасянето на вреда на гражданите, спазвайки принципа за справедливост. Според съда намесата е допустима в името на общото благо. Това дело е основополагащото за съдебната практика, тъй като поставя основни принципи, определящи дали дадена намеса от страна на властите засяга индивидуалните права на гражданите.

- **Делото *Prince v. Massachusetts***⁹

Това решение засяга тълкуването на свободата на религия и нейните граници. Спорът възниква, когато Сара Принс, част от религиозната общност „Свидетелите на Йехова“, подтиква деветгодишната си дъщеря да проси и разпространява религиозна литература. Сара Принс е осъдена, тъй като в щата Масачузетс тогава съществува забрана за полагане на труд от деца, след което завежда дело, оспорвайки този закон. Принс се позовава на правото свободно да изповядва религията си и на равенство пред закона. Съдът взема предвид личното пространство в рамките на семейството, но и интереса на обществото в това да има определени правила, които да са в разрез със свободата на религия. Съдът излиза с решение, че свободата на религия и свободата на родителя не са неограничени, когато бива засегнат общественият интерес и благосъстояние. Обосновава се, като дава пример със задължителната ваксинация – родителят не може да излага общността или собственото си дете на опасност, позовавайки се на правото на религия, именно защото тези права са отделни и правото на религия не може да бъде използвано за освобождаване от задължителна ваксинация. Съдът приема, че родителските свободи могат да бъдат ограничени дотолкова, доколкото се отнасят до въпроси, засягащи благосъстоянието на детето и обществения интерес.

3. Нормативна уредба

3.1. Международноправна уредба

Първата нормативна уредба на административното социално право на ваксиниране, която ще разгледаме, е европейската. Европейската конвенция за правата на човека и ос-

⁶ *Jacobson v. Massachusetts* (1905), 197 US 11 (1905) AT 29.

⁷ Шаркова, М. (2021). Въпроси на ваксинопрофилактиката в юриспруденцията на съдилищата в САЩ. *Адвокатски преглед*, № 9, 62–72.

⁸ Пак там.

⁹ *Prince v. Massachusetts*, 321 U. S. 158, 64 S. Ct. 438 (1944).

новните свободи, подписана през 1950 г., е един от най-значимите международни договори на Съвета на Европа, имащ за цел да осигури признаването и спазването на правата и свободите, определени в нея. Според чл. 8, т. 1 от Конвенцията всеки гражданин има право на неприкосновеност на личния и семейния живот, на жилището и на тайната на кореспонденцията. В ал. 2 е уредена намесата на държавните власти в упражняването на това право, като тя е недопустима, освен в случаи а) предвидени в закона и необходими в едно демократично общество в интерес на националната и обществената сигурност или на икономическото благосъстояние на страната, б) за предотвратяване на безредици или престъпления и в) за защита на здравето и морала или на правата и свободите на другите¹⁰. Според Европейския съд по правата на човека (ЕСПЧ) обхватът и приложното поле на чл. 8 са широки, но не са всеобхватни, защото не разглеждат някои аспекти на личния живот като пряко зависими от обществените сфери¹¹. Основната цел на чл. 8 се изразява в това да защити лицата от произволна намеса на публичните органи в личния живот, когато е необходимо да се постигне баланс между интересите на лицето и тези на обществото.

Три основни критерия определят дали намесата от страна на публичния орган в правото на лицето на личен живот е правомерна. Първо, намесата трябва да е предвидена в закона по ясен и достъпен начин. Трябва да бъде спазено вътрешното законодателство, то да е качествено и достъпно, както и съвместимо с принципа на върховенството на правото¹².

Вторият критерий е дали намесата от страна на публичния орган в правото на личен живот преследва легитимна цел. В чл. 8, ал. 2 са изброени няколко легитимни цели, които могат да оправдаят подобна намеса: „в интерес на националната сигурност, обществената безопасност или на икономическото благосъстояние на страната, за предотвратяване на безредици или престъпления, за защита на здравето и морала или на правата и свободите на другите“. Тук доказателствената тежест за това дали е било необходимо създаването на ограничение пада върху публичния орган на държавата членка, що се отнася до преследването на легитимна цел с намесата в това право¹³. ЕСПЧ открива нарушение на чл. 8 от страна на българската прокуратура при записването, транскрибирането и разпространението на кореспонденция между адвокат и неговия клиент, впоследствие използвана като доказателство на ответната страна по дело. Съдът признава, че не е налице легитимно основание за тази намеса, защото тя нарушава принципите на адвокатската тайна и равнопоставеността на страните в съдебния процес. За да определи дали дадена намеса е „необходима в едно демократично общество“, съдът разглежда дали е налице належаща обществена нужда и дали тя е пропорционална на преследваната легитимна цел от страна на публичния орган. Съдът балансира интересите на държавата членка с правото на жалбоподателя относимо към чл. 8, като взема предвид свободата на преценка на публичните органи за „необходимостта в едно демократично общество“, но тя трябва да бъде доказана¹⁴. В дело-

¹⁰ Конвенция за защита на правата на човека и основните свободи, обн. ДВ, бр. 80 от 2 октомври 1992 г., изм. ДВ, бр. 137 от 20 ноември 1998 г., попр. ДВ, бр. 97 от 9 ноември 1999 г., изм. ДВ, бр. 38 от 21 май 2010 г.

¹¹ Ръководство по чл. 8 от Европейската конвенция за правата на човека: Право на зачитане на личния и семейния живот, жилището и кореспонденцията. Превод от английски език, осъществен от Българския хелзинкски комитет, публикуван след съгласуване със Съвета на Европа и с Европейския съд по правата на човека.

¹² Например делото Халфорд срещу Обединеното Кралство, § 49.

¹³ Решение 2 февруари 2006 г., Василев срещу България, 59913/00.

¹⁴ Пак там.

то Вавричка и други срещу Чешката република¹⁵ ЕСПЧ приема, че намесата от страна на държавните органи е необходима в едно демократично общество и преследва легитимна цел, що се отнася до защитата на общественото здраве и правата и свободите на останалите членове на обществото. В конкретния случай задължението от страна на държавата децата да бъдат ваксинирани срещу определени инфекциозни заболявания не представлява намеса в тяхното право на личен живот поради изпълнените критерии за това намесата да е предвидена в закона, да преследва легитимна цел и да е необходима в едно демократично общество. Съдът признава обаче, че по принцип може да съществува намеса в тяхното право на личен живот, ако тя не е оправдана с горепосочените критерии и не засяга пряко обществения интерес.

В делото Лоулес срещу Ирландия¹⁶ съдът приема, че извънредното положение е опасност, която засяга цялото население, не само определени лица или групи, и може да бъде тълкувано като ситуация, в която някои човешки права, например правото на личен живот, могат да отстъпват с оглед легитимната цел – опазването на общественото здраве. Можем да заключим, че правото на личен живот подлежи на ограничение, когато се отнася до защитата на общественото здраве и интерес, поради което намесата на публичните органи трябва да е

- а) уредена в закона;
- б) преследва легитимна цел и
- в) необходима в едно демократично общество.

3.2. Национално законодателство

Конституцията на Република България (КРБ)¹⁷ е основният закон, който обединява в едно индивидуалните права на гражданите и обществените потребности. Член 30 и чл. 32 разглеждат правото на лична свобода и неприкосновеност и „правото на защита срещу незаконна намеса в личния и семейния му живот и срещу посегателство върху неговата чест, достойнство и добро име.“ Според решение № 15/2020 г. на Конституционния съд (КС) на Република България¹⁸ правото на неприкосновеност на личния живот не е абсолютно и може да бъде ограничено по определени начини, особено когато засяга опазването на човешкия живот и общественото здраве и сигурност. Правото, уредено в чл. 32, ал. 1, има многоаспектен характер, защото засяга не само личната, но и публичната сфера на поведение на дадено лице. Решението на КС посочва още, че правото на неприкосновеност на личния живот включва независим избор на лицата да решават самостоятелно каква лична информация да разкриват. Неприкосновеността на индивида е една от най-висшите ценности, заложената в Конституцията, но намесата на държавните органи в личната му сфера не е изключена в случаите, в които те имат достъп, предвиден в закона.

Такава намеса е допустима например чрез предвидения от закона достъп на организациите за сигурността до данни, свързани с електронните съобщения на граждани. Решение № 15/2020 г. дава за пример в частност със Закона за електронните съобщения (ЗЕС) и уредената възможност за достъп до база данни от комуникационен трафик на даден индивид. Тази възможност позволява придобиването на информация относно отличаващи характеристики на индивида, неговите интереси, график и местоположение, които са обективна

¹⁵ 8 April 2021, *Vavříčka and Others v. the Czech Republic* – 47621/13, 3867/14, 73094/14 et al.

¹⁶ *Lawless v. Ireland*, 332/57.

¹⁷ Конституция на Република България, обн., ДВ, бр. 56 от 13.07.1991 г., в сила от 13.07.1991 г., изм. и доп. ДВ, бр. 100 от 18 декември 2015 г.

¹⁸ Обн., ДВ, бр. 101 от 27.11.2020 г.

предпоставка за формирането на ясен профил на съответния индивид без неговото изрично съгласие. С решение № 2/2015 г.¹⁹ Конституционният съд приема, че цялата уредба е противоконституционна именно защото, макар гарантирането на националната сигурност да представлява цел с основно значение за държавата, то не може да оправдае подобна намеса в човешките права на индивида – правата на неприкосновеност на личния живот и на свободата и тайната на кореспонденцията, тъй като не е постигнат баланс между интересите на отделната личност и тези на обществото. В този смисъл с това решение Конституционният съд изцяло споделя и позицията на ЕСПЧ по делото Клас и други срещу Германия. Делото Клас и други срещу Германия заема позицията, че намесата от страна на държавните органи, изразена чрез възможността дадени индивиди да бъдат подложени на наблюдение без достатъчни мерки за тяхната безопасност, може да наруши демократичните принципи под претекст, че ги защитава. Тяхната защита и предоставянето на достатъчни мерки за тяхната безопасност би могло да се постигне единствено с предвиждане на достатъчни по обем и правно съдържание ефективни гаранции. В други случаи, относими към здравето, правото на личен живот, разисквано с делото *Kiyutin v. Russia*²⁰, може да се счита за нарушено. Съдът решава, че отказът на руските власти да издадат документ за пребиваване на узбекистанския гражданин поради положителната му проба за ХИВ/СПИН е нарушение на неговото право на неприкосновеност на личния живот именно защото липсва индивидуална преценка, която да балансира личния и обществения интерес. В конкретния случай отказът за издаване на подобен документ е продиктуван от легитимната цел да се опази общественото здраве, но намесата в това право, включително и други, представлява също и дискриминация спрямо стигматизирана група от хора, която замъглява индивидуалната преценка на руските власти при решението за издаване на разрешително за пребиваване. Доколкото се отнася до застрашаването на общественото здраве с действията или бездействията на даден индивид при упражняване на правото на личен живот, считаме, че най-важен е конкретният контекст, в който това право бива упражнявано. То може да подлежи на ограничение, когато е уредено от закона и предоставя ясни гаранции, основания и процедури, преследващи легитимна цел, необходима в едно демократично общество.

Конституционната норма, която е свързана най-общо със защитата на правата на гражданите по отношение на вероизповеданието им, е чл. 37 от Конституцията, който гласи, че свободата на съвестта, свободата на мисълта и изборът на вероизповедание и на религиозни или атеистични възгледи са ненакърними (ал. 1) и че свободата на съвестта и на вероизповеданието не може да бъде насочена срещу националната сигурност, обществения ред, народното здраве и морала или срещу правата и свободите на други граждани (ал. 2). Тук бива поставен въпросът доколкото религията, като едно право с политически характер, може да доминира по отношение на правото на ваксиниране и/или по отношение на здравето най-общо. Нормата на чл. 37 от Конституцията се съотнася към чл. 8 и чл. 9 от Европейската конвенция за правата на човека. Решение № 5/1992 г. на Конституционния съд²¹ тълкува правото на вероизповедание като основно право, заложено в Конституцията ни. То е ненакърнимо и абсолютно лично в едно демократично общество, също заложено и в чл. 13, ал. 1 от Конституцията. Правният режим, регулиращ сферата на свободно изповедание, взема предвид, че то също е ценност от висш конституционен порядък и обхваща:

- а) правото на свободен избор на вероизповеданието и
- б) възможността за свободно упражняване на вероизповеданието.

¹⁹ Обн., ДВ, бр. 23 от 27.03.2015 г.

²⁰ 10 March 2011, *Kiyutin v. Russia*, 2700/10.

²¹ Обн., ДВ, бр. 49 от 16 юни 1992 г.

Тази възможност може да бъде изразявана чрез създаване на религиозни общности, разпространение на религията чрез печат и слово и свободата на родителите да осигуряват религиозно възпитание в съответствие с техните собствени религиозни убеждения. Обхватът на тези правомощия не е неограничен, като техните граници са установени в чл. 37, ал. 2 от Конституцията, а именно, че „свободата на съвестта и вероизповеданието не може да бъде насочена срещу националната сигурност, обществения ред, народното здраве и морала или срещу правата и свободите на други граждани“. Разпоредбата на чл. 57 от Конституцията поставя допълнителни ограничения, като текстът на ал. 3 гласи, че упражняването на правата според чл. 37, наред с други основни права (чл. 28, 29, 31, ал. 1, 2 и 3, чл. 32, ал. 1), не могат да бъдат временно ограничени със закон дори при обстоятелствата на обявяване на война, военно или друго извънредно положение. Ненамесата на държавата в това право е уредена и в чл. 9, т. 2 от Европейската конвенция за правата на човека, която гласи, че „свободата на религия подлежи само на такива ограничения, които са предвидени от закона и са необходими в едно демократично общество в интерес на обществената сигурност, за защитата на обществения ред, здравето и морала или за защитата на правата и свободите на другите“. Решение № 5/1992 г. на Конституционния съд постановява, че не е допустимо разширяването на посочените ограничителни основания и правата на държавата да се намесва се свеждат до хипотезите, упоменати в чл. 37, ал. 2 от Конституцията и чл. 9 от Конвенцията.

По делото на ЕСПЧ *Jehovah's Witnesses of Moscow and Others v. Russia*²² съдът приема, че отказът от кръвопреливане от „Свидетелите на Йехова“ спада към защитата на чл. 8-9 от Конвенцията²³. ЕСПЧ приема, че подобно поведение, което според експертно медицинско мнение е жизненоважно за запазването на живота на индивида или предотвратяването на непоправимо увреждане в неговото здраве, е израз на свободата на всеки човек да управлява своя живот и да прави свободен избор. Дори и това негово поведение да е физически увреждащо за него, то е израз на неговия физически интегритет, попадащ под защитата на чл. 8 от Конвенцията. Това поведение е израз и на принадлежност към неговото вероизповедание, според което „Свидетелите на Йехова“ отказват медицинската процедура по кръвопреливането по религиозни причини (арг. чл. 9 от Конвенцията). Затова забраната на кръвопреливането в религиозната общност на „Свидетелите на Йехова“ е законосъобразна и надделява над правото на държавата да се намеси с оглед на опазването на здравето на индивида.

Подобни религиозни ограничения биват поставени под въпрос, когато разглеждаме правото на ваксиниране. Ваксинирането като процедура и действие съществено се различава от кръвопреливането по това, че то не засяга само здравето и правата на конкретно лице, но и здравето и правата на групи от хора, тъй като разпространението на заразата се осъществява от човек на човек. За да установим дали подобно ограничение може да се осъществи, би следвало да разгледаме дали отказът от правото на ваксиниране, както от кръвопреливане, попада под защитата на чл. 9 от Конвенцията²⁴. Ако разгледаме отказа от ваксиниране като отказ от приемането на определени видове субстанции, които противоречат на съответната религиозна доктрина, то бихме могли да твърдим, че той влиза в обхвата на чл. 9. Например някои ваксини съдържат вещества, които включват в състава си же-

²² 10 June 2010, *Jehovah's Witnesses of Moscow and Others v. Russia*, 302/02.

²³ Ръководство по чл. 9 от Европейската конвенция за правата на човека: Право на свобода на мисълта, съвестта и религията. Превод от английски език, осъществен от Българския хелзинкски комитет, публикуван след съгласуване със Съвета на Европа и с Европейския съд по правата на човека, актуално към 2015 г.

²⁴ Krasser, A. (2021). Compulsory Vaccination in a Fundamental Rights Perspective: Lessons from the ECtHR. *ICL Journal*, 15(2), 207–233.

латин, а те не трябва да бъдат консумирани от лица, изповядващи исляма²⁵. Точка 2 от чл. 9 на Конвенцията гласи, че свободата на религия може да подлежи на ограничение, когато това ограничение е предвидено в закона, необходимо е в едно демократично общество и е в интерес на обществената сигурност, за защитата на обществения ред, здравето и морала или за защитата на правата и свободите на другите. С оглед на ваксинирането при обявяването на епидемии и пандемии можем да имаме наличие на предвидено в закона ограничение, което е необходимо и е в интерес на здравето и правата и свободите на обществото. Ако разгледаме настоящата ситуация с пандемията от SARS-CoV-2 (COVID-19), са налице гореизброените условия, които позволяват ограничаването на свободата на вероизповедание, когато става въпрос за общественото здраве и защитата на правата и свободите на другите лица в обществото, които могат косвено да бъдат накърнени от отказ от ваксиниране на голяма група от хора, изповядваща дадено религиозно учение.

Друг аспект, който е важно да разгледаме, е взаимодействието между чл. 8, чл. 9 и чл. 2 от Конвенцията, а именно правото на живот. Член 2 от Конвенцията разглежда защитата на живота на лицата, когато става въпрос за фатален край и ситуации, в които има опасност за живота, дори и те задължително да не доведат до смърт. В повечето случаи в нашия съвременен свят болестите, с които се сблъскваме, застрашават здравето ни, но не и живота ни. Въпреки това такива болести съществуват, особено по време на епидемии и пандемии, които могат да бъдат тълкувани и като застрашаващи не само здравето на лицето в дългосрочен план, но и неговия живот. При такава интерпретация бихме могли да заключим, че в подобни ситуации чл. 2 е относим към отказа от ваксиниране и засяга правото на живот на останалите лица, което интуитивно измества фокуса от упражняването на чл. 8 и чл. 9 от Конвенцията и поставя приоритет на правото на живот, уредено в чл. 2. Правото на живот само по себе си трябва да бъде упражнено, преди лицето да може да упражни правата си по чл. 8 и чл. 9 от Конвенцията. В Решение № 10/2020 г.²⁶ Конституционният съд на Република България тълкува респективно ограничаването на някои права на лицата, необходими за опазването на живота и здравето им. Съдът приема, че ограничаването на определени права съответства на принципа на пропорционалност, тъй като то е необходимо за постигането на легитимната цел да се опази животът и съответно здравето на лицата в едно демократично общество.

Административното социално право на ваксиниране включва и правото на здраве, тъй като правото на дадено лице да бъде ваксинирано означава да му бъде предоставена възможността да се възползва от постиженията на медицината в най-широк смисъл. Макар и правото на здраве да не е конкретно дефинирано в Конституцията, неговото значение може да бъде открито в много конституционни разпоредби, някои от които ще бъдат изброени: в чл. 52, ал. 3 от Конституцията е уредено задължението на държавата да закриля здравето на гражданите, чл. 52, ал. 4 забранява принудителното лечение и чл. 52, ал. 5 прокламира държавния контрол върху здравните заведения, производството на лекарствени средства и търговията с тях. Конституцията разглежда правото на здраве като висша ценност и от съществено значение за пълноценния живот на гражданите²⁷. Също така правото на здраве е заложено и в множество международни актове, включително Хартата за основните пра-

²⁵ Ibid.

²⁶ Обн., ДВ, бр. 70 от 7 август 2020 г.

²⁷ Стайков, Ив. (2013). Правна характеристика на правото на здраве и съотношението му с правото на здравно осигуряване и правото на безплатно ползване на медицинско обслужване. В: *Годишник на департамент „Право“*, год. 2, т. 2, 244–259.

ва на Европейския съюз²⁸ (чл. 31) и Всеобщата декларация за правата на Човека²⁹ (чл. 25, ал. 1). В тях се урежда правото на всеки гражданин на здравна профилактика и медицинско обслужване, необходимо за поддържане на неговото здраве и благосъстояние. В Закона за здравето³⁰ са уредени правата на гражданина като пациент (чл. 86, ал. 1). Сред тях е правото на зачитане на гражданските, политическите, икономическите, социалните, културните и религиозните му права; правото на грижи от общността, в която живее; правото на достъпна и качествена здравна помощ.

Например в делото Василева срещу България ЕСПЧ приема, че в защита на чл. 2 и чл. 8 от Европейската конвенция за правата на човека здравните заведения са длъжни да осигурят нужните условия, за да предпазят физическата неприкосновеност на пациента, както и да осигурят право на медицинска помощ, включително и правото на достъп до животоспасяващо лечение. В контекста на ваксинирането Законът за здравето осигурява предпазването на лицата от заразни болести чрез извършването на задължителни и препоръчителни имунизации. Тук обхватът на правото на здраве обаче не засяга само конкретното лице, на което би му било препоръчано или би било задължено да се ваксинира, но и правото на здраве на околните, които могат да влязат в контакт с него и да бъдат заразени. В тези случаи правото на здраве през призмата на административното право задължително би следвало да се разглежда и като социално право, тъй като засяга здравето и благосъстоянието на останалите граждани. Именно затова държавите имат позитивни задължения да защитават чл. 2 и чл. 8 от Конвенцията и да предприемат съответните мерки за опазване на здравето и живота на гражданите, дори и в самата Конвенция да не е изрично упоменато правото на здраве като такова.

Делото *Vavříčka and Others v. the Czech Republic*³¹, както вече бе обсъждано, нагледно представя въпроса за баланса между индивидуалното и социалното право в контекста на ваксинирането, защото преследва легитимната цел да предпази – в конкретния случай децата от масово заболяване, вземайки предвид бързото разпространение на инфекциозни заболявания. Други две решения на ЕСПЧ показват спорната практика спрямо правата, уредени в чл. 8 от Конвенцията, и действието на отказ от лечение. В делото *Glass v. the United Kingdom*³² съдът приема, че лекарската намеса при дете със сериозни увреждания, противно на решението на неговите родители, е нарушение на правото на личен живот, дори и преследвайки легитимната цел да се опази здравето и живота на детето. От друга страна, в делото *Gard and Others v. the United Kingdom*³³ съдът приема, че ако дете с придружаващо заболяване се откаже от лечение, противно на решението на неговите родители, това принципно не нарушава техните права спрямо чл. 8. Следователно можем да заключим, че правото на здраве обхваща както правото на достъп и възможност да бъде получена медицинска помощ, било то лечение, медикамент или имунизация, така и отказа от това право, спадащо под обхвата на правото на неприкосновеност на личния и семейния живот.

²⁸ Харта за основните права на Европейския съюз е обнародвана в ОВ, 2016/С 202/02.

²⁹ Всеобща декларация за правата на човека.

³⁰ Закон за здравето (ЗЗ), обн., ДВ, бр. 70 от 10 август 2004 г., в сила от 01.01.2005 г., последно изм. и доп., ДВ, бр. 110 от 29 декември 2020 г., доп., ДВ, бр. 21 от 12 март 2021 г.

³¹ 8 April 2021, *Vavříčka and Others v. the Czech Republic* [GC] – 47621/13, 3867/14, 73094/14 et al.

³² 9 March, 2004, *Glass v. the United Kingdom* – 61827/00.

³³ *Gard and Others v. the United Kingdom*, 39793/17.

Заклучение

Този труд разглежда правото на ваксиниране като административно социално право от публичноправен характер, чието тълкуване засяга въпроса за балансирането на индивидуалните права и социалните права. Европейската конвенция за правата на човека установява правото на неприкосновеност на личния и семейния живот, свободата на вероизповедание и правото на достъп до здравна помощ и здраве най-общо. Националното законодателство, в частност Конституцията на Република България и Законът за здравето, също обособява тези права като основополагащи ценности, поставяйки граници на техния обхват и действие. След обстоен преглед на тези взаимодействия, както и практиката на ЕСПЧ и Конституционния съд на Република България, можем да направим извода, че правото на неприкосновеност на личния и семейния живот може да отстъпи в хипотеза на заплаха не само за здравето на дадено лице, но и за общественото здраве. Правото на вероизповедание е от висш конституционен порядък и в някои случаи може да надделее над правото на достъп до медицинска помощ и лечение. По отношение на ваксинирането можем да тълкуваме правото на ваксиниране като неотложно, необходимо при разпространението на пандемии, който контекст би могъл да измести свободата на вероизповедание, преследвайки легитимната цел да се защити общественото здраве. Правото на здраве си взаимодейства с правото на неприкосновеност, като отново може да надделее в случаи, които наклоняват везните на баланса между индивидуалните и социалните права в полза на социалните.

Библиография

Дарендорф, Р. (1993). *Съвременният социален конфликт*. София: Център за изследване на демокрацията.

Стайков, Ив. (2013). Правна характеристика на правото на здраве и съотношението му с правото на здравно осигуряване и правото на безплатно ползване на медицинско обслужване. В: *Годишник на департамент „Право“*, год. 2, т. 2, 244–259.

Ташев, Р. (2016). *Обща теория на правото*. София: Сиби.

Торбов, Ц. (1992). Понятие и същина на субективното право. В: *История и теория на правото*. София: Издателство на БАН.

Шаркова, М. (2021). Въпроси на ваксинапрофилактиката в юриспруденцията на съдилищата в САЩ. *Адвокатски преглед*, № 9, 62–72.

Grab, A. (2017). Smallpox Vaccination in Napoleonic Italy (1800–1814). *Napoleonica. La Revue*, (3), 38–58.

Krasser, A. (2021). Compulsory Vaccination in a Fundamental Rights Perspective: Lessons from the ECtHR. *ICL Journal*, 15(2), 207–233.

VACCINATION AS AN ADMINISTRATIVE SOCIAL RIGHT

Remina Aleksieva³⁴

Abstract: The paper discusses the administrative social right to vaccination in the context of European and Bulgarian administrative law. It examines the interaction between the rights to privacy, freedom of religion and the right to health according to their content in the European Convention on Human Rights, the Constitution of the Republic of Bulgaria and current legislation. Also, the paper comments on the case law of the European Court of Human Rights (ECtHR) on these rights in relation to health hypoth-

eses, aiming to strike a balance between the individual rights of citizens and social rights important for society as a whole. In the light of the case law and legal framework, the paper discusses the extent to which interference with the scope of these rights is regulated by law, pursues a legitimate aim and is necessary in a democratic society.

Keywords: vaccination, administrative law, the right to integrity, the right to religion, the right to health

---

³⁴ Remina Aleksieva is a second-year student in the Master's program in Law at New Bulgarian University, e-mail: remina.aleksieva@outlook.com